

วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (21)

กรกฎาคม - ธันวาคม 2552

ศิลปวัฒนธรรมกับคุณภาพชีวิตไทย

วิรุณ ตั้งเจริญ

ในฐานะของประธานกลุ่มเสวนาศิลปวัฒนธรรม ที่ประชุมอธิการบดีแห่งประเทศไทย “ทปอ” ต้องขอขอบคุณ มหาวิทยาลัยขอนแก่นที่ได้กรุณาเป็นเจ้าภาพ “การประชุมวิชาการและวิจัยด้านศิลปวัฒนธรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 1” ขอขอบคุณกรรมการกลุ่มเสวนาศิลปวัฒนธรรม และขอบคุณทุกท่านที่เชื่อมั่นว่า ศิลปวัฒนธรรมคือพลังขับเคลื่อนที่สำคัญยิ่งในชีวิต ชุมชนและสังคม

พิจารณาประเด็นที่ได้รับมอบหมาย “ศิลปวัฒนธรรมกับคุณภาพชีวิตไทย” มีคำหลักอยู่หลายคำด้วยกัน ศิลปะ วัฒนธรรม คุณภาพ ชีวิต ไทย น่าสนใจมากที่สุด

กล่าวถึงคำว่า “ศิลปะ” หรือ “Art” เข้าไปเกี่ยวข้องกับอยู่มาก มีคำว่า “Artistic” ที่เป็นกริยาวิเศษณ์ เกี่ยวข้องกับความงาม ความประณีตบรรจงละเอียดอ่อน รสนิยม สุนทรีย์ ใครขาดหรืออ่อนด้อย Artistic ก็อาจหมายถึง “หยาบ” ก็ได้ โดยไม่เกี่ยวกับว่าเป็นคนที่ชื่นชมหรือเรียนทางศิลปะ ดนตรี การแสดง ฯลฯ หรือไม่ เพราะเขาเหล่านั้น “หยาบ” ก็มีไม่น้อย ก็ไม่ต่างไปจากอาชีพอื่นๆ ชีวิตที่มีศิลปะ ศิลปะการปรุงอาหาร ใบประกอบโรคศิลป์ ศิลปะแม่ไม้มวยไทย ฯลฯ เมื่อคำว่า “ศิลปะ” หรือ “ศิลป์” เข้าไปเกี่ยวข้อง มักจะหมายถึงชั้นยอด ยอดเยี่ยม ระดับปรมาจารย์ ระดับเซียน หรือ “State of the Art” นักคิดอย่าง ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นพ.ประเวศ วะสี นักเขียนอย่าง ยาขอบ ไม้เมืองเดิม ดอกไม้สด กวีอย่าง ศรีปราชญ์ สุนทรภู่ นักมวยอย่าง โผน กิ่งเพชร เขาทราย กาแลกซี่ สมรักษ์ คำสิงห์ เขาเหล่านี้จึงเป็นบุคคลในระดับ “State of

the Art” เอาคำว่า “ศิลปะ” หรือ “Art” ไปใช้อย่างมีความหมายยิ่ง

“ศิลปะ” มีอยู่ในความงาม ความประณีตบรรจง ความดีงาม เป็นคุณสมบัติของศิลปะต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นดนตรี วรรณกรรม ศิลปะการแสดง สถาปัตยกรรม ศิลปหัตถกรรม ทัศนศิลป์ เห็นแก่ตัว เอาคำว่า “ศิลปะ” มาใช้เป็นของตนเองมากเกินไป ทาง “ทัศนศิลป์” ก็เช่นกัน กระแสตะวันตกในอดีตใช้คำว่า “Fine Art” เอาความวิจิตรบรรจงเป็นตัวตั้ง เราก็มาแปลเป็น “จิตรศิลป์” เมื่อถึงยุคทันสมัยในสังคมทุนนิยม ประชาธิปไตย ศิลปะสมัยใหม่ (Modern Art) นิยมใช้คำว่า “Visual Art” ท่านอาจารย์อารี สุทธิพันธุ์ ใช้คำว่า “ทัศนศิลป์” มาจนถึงวันนี้ “ทัศนะ” หรือ “Visual” ที่หมายถึงการมองเห็น การมีประจักษ์พยาน เห็นได้สัมผัสได้ตามกระแสประจักษ์นิยม หรือ Empiricism กุสตาฟ คูเบท บอกว่า “ข้าพเจ้าเขียนภาพเทพธิดาไม่ได้ เพราะในชีวิตข้าพเจ้า ไม่เคยเห็นเทพธิดา” คำกล่าวเช่นนี้ย่อมบอกอะไรได้หลายสิ่งหลายอย่าง

วันนี้ เริ่มเกิดคำใหม่ ในยุคหลังสมัยใหม่ ยุคร่วมสมัยในปัจจุบัน ยุคหลังสมัยใหม่ที่เอาอดีต-ปัจจุบัน-อนาคต ผสานเข้าด้วยกัน ยอมรับโลกที่ก้าวไกลและชุมชน ยอมรับวัตถุและจิตวิญญาณ ยอมรับระบบฐานสมอง (Brain-Based) ของมนุษย์ คำใหม่คือ “Imaging Art” หรือ “ศิลปะจินตทัศน์” ศิลปะที่เอาภาพในสมองหรือ “Imagination” Imagination หรือจินตนาการที่เกิดจากข้อมูลและการวิเคราะห์ของสมองซ้าย-ขวา หยิน-หยาง นำเสนอเป็นงานศิลปะที่มีความหลากหลาย

อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ ก็บอกว่า “Imagination is more important than knowledge” มีใช้หรือ

ในภาษาอังกฤษ คำว่า “Arts” ที่เติม “s” มักใช้กับคำว่า “Liberal Arts” ซึ่งหมายถึง ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ใช้คำว่า “คณะศิลปศาสตร์” (Faculty of Liberal Arts) ศิลปะศาสตร์ที่กินความกว้าง มนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์ ตะวันตกตั้งแต่เรอเนอซองส์รวม วิทยาศาสตร์ไว้ด้วย เป็นศาสตร์ที่สร้างเสรีชน (Free Man) ในอดีตคนขาดเสรีภาพทั้งกายและใจ สังคม ก้าวหน้าจึงต้องการเสรีชน คนรอบรู้ คนเฉลียวฉลาด คนที่มีภาวะผู้นำ แล้ว “ศิลปศาสตร์” ก็ส่งผลมาสู่ วิชาศึกษาทั่วไป (General Education) ที่เราบังคับ ให้ให้นิสิตนักศึกษาปริญญาตรีเรียนกันอยู่ในขณะนี้ เรายังคงต้องการเสรีชนใช่ไหม

ปรัชญากรีกโบราณมุ่งแสวงหาความจริง ความดี ความงาม ความจริงก็คือความเป็นวิทยาศาสตร์ เหตุผล ตรรกะ ความดีก็คือจริยธรรม ความดีงาม ศาสนา ความงามก็คือสุนทรียศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม นักปรัชญาตะวันตกก็แสวงหาอย่างเป็นเอกภาพ แตกก็แสวงหาอย่างเป็นเอกภาพ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็แสวงหาและพร่ำสอนการดำรงอยู่ของชีวิตอย่างเป็น เอกภาพ สมานี สงบสงัด สันติสุข อย่างเป็น เอกภาพ

เรามักกล่าวกันถึง “ศาสตร์และศิลป์” ซึ่งก็คือ “Science and Art” หรือ “Day and Night” หรือ “Dawn and Dusk” ของชาวตะวันตก ซึ่งชื่นชม ได้ที่ประติมากรรมของมิเคลันเจโล สมัยเรอเนอซองส์ “หยาง-หยิน” ของชาวตะวันออก และสมองซีก ซ้าย-ขวา (Left and Right Hemisphere) ของ การค้นคว้าดุลยภาพของสมองซ้าย-ขวา ในปัจจุบัน

นักปรัชญาอย่าง จอห์น รัสกิน เคยบอกว่า “หนังสือประวัติศาสตร์ในโลกนี้มีอยู่สามเล่ม คือ เล่มที่วาดด้วยการกระทำ เล่มที่วาดด้วยคำพูด และเล่ม ที่วาดด้วยศิลปะ การอ่านเพียงเล่มใดเล่มหนึ่งย่อมไม่เข้าใจ ต้องอ่านอีกสองเล่มจึงจะเข้าใจซึ่งกันและกันได้ อย่าง ดี เล่มที่น่าเชื่อถือได้มากที่สุดคือเล่มที่วาดด้วยศิลปะ” อาจด้วยศิลปะเป็นรูปธรรม เป็นปรากฏการณ์ ที่สามารถสืบย้อนไปสู่อดีต ไปสู่วัฒนธรรม ความดีงาม ความเชื่อ การดำรงชีวิต ชุมชน ตัวตน การอยู่ร่วม

กับคนอื่น การอยู่ร่วมกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมได้เป็น อย่างดีก็ได้ รวมทั้งศิลปะเป็นทั้งรูปธรรมและนามธรรม

เรามาศึกษาถึงคำว่า “วัฒนธรรม” มีคำว่า “ธรรมะ” ที่ เป็นความดีงาม ความเป็นธรรมชาติ ความเป็นธรรมดา มีคำว่า “วัฒนธรรม” ที่พัฒนาสภาพ และ “พัฒนา” พัฒนาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตามกาล เทศะอยู่ด้วย สิ่งที่ดีงามจึงจะเป็นวัฒนธรรม สิ่งเลว ร้าย ความเห็นแก่ตัว การไม่ตรงต่อเวลา ฯลฯ ไม่อาจใช้คำว่า “วัฒนธรรม” ได้ วัฒนธรรมย่อม เกี่ยวข้องกับ “วิถีธรรม” เกี่ยวข้องกับชีวิต เกี่ยวข้อง กับศาสนา

Francis H. Giles เข้ามารับราชการอยู่ใน รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทำความดีความชอบจนได้รับพระราชทานแต่งตั้งเป็น มหาอำมาตย์โทพระยาอินทมนตรีย์ เขียนบทความ เกี่ยวกับการศึกษาไว้ในปี 2472 ท่านเน้นย้ำว่า การศึกษาต้องไม่ใช่เพื่ออาชีพ แต่การศึกษาต้อง พัฒนาพลังสติปัญญา (Intellectual Powers) และ พัฒนาภูมิธรรม (Cultural Powers) ผมชอบสมัย นั้นที่แปลคำว่า “Culture” ว่าเป็น “ภูมิธรรม” ความดีงามที่ติดดิน เชื่อมโยงกับชีวิต เชื่อมโยงกับ ภูมิปัญญา ท่านให้ความสำคัญพุทธศาสนาที่เป็น รากฐานของภูมิธรรม (วัฒนธรรม) ของไทย การพัฒนาพลังภูมิธรรมเพื่อการก้าวไปสู่การเป็น อารยชนของคนไทย

ตะวันตกใช้คำว่า “Art and Culture” เพราะ ชาวตะวันตกนิยมเอารูปธรรมเป็นตัวตั้งอเมริกันชน คนเถื่อน นักโทษถูกเนรเทศ นักขุดทอง นักโกศทรัพย์ โหยหารากเหง้า โหยหาวัฒนธรรม ศิลปะจึงเฟื่องฟู และเที่ยวไปกวาดซื้อศิลปวัตถุมาจากทั่วโลก เรา มา แปลและใช้คำว่า “ศิลปะและวัฒนธรรม” มศว ให้ความสำคัญกับคำว่า “วัฒนธรรม” เป็นกรอบใหญ่ “ศิลปะ” เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม จึงใช้คำว่า “สถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ” สุจิตต์ วงษ์เทศ ใช้คำสมาส “ศิลปวัฒนธรรม” มานานมาก ซึ่งคำนี้ย่ำ ถึงพลังบูรณาการทางวัฒนธรรม (Integral Culture Powers) ได้ดี ก็เลือกเอาตามอัธยาศัย ตามเจตนา อันล้าลึกของแต่ละท่าน

เมื่อเรากล่าวถึงวัฒนธรรมและการดำรงชีวิต หรือคุณภาพชีวิต น่าจะเป็นสิ่งเดียวกัน เป็นพลังของชีวิต

เป็นความดีงามของชีวิต ตระหนักในการดำรงอยู่ด้วยกัน ความเป็นเอกภาพ ความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะตัว ชีวิตเราจะมีคุณภาพหรือมีความสุขก็ควรจะพร้อมด้วย

การอยู่กับตนเองแล้วมีความสุข

การอยู่กับคนอื่นแล้วคนอื่นมีความสุข เราเองมีความสุข

การอยู่กับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมมีความสุข เรามีความสุขด้วย

“ศิลปวัฒนธรรมย่อมเป็นรากฐานของการดำรงชีวิต คุณภาพชีวิตและความสันติสุข” เราต้องเชื่อมั่น เราต้องตระหนักคุณค่าและเราต้องป้อนให้เป็นรูปธรรม เป็นจริงกับชีวิตในวันนี้และวันหน้า แม้ศิลปวัฒนธรรมจะเป็นเอกภาพ เป็นหนึ่งเดียว ส่วนใครจะกล่าว จะวิเคราะห์เจาะลึกเฉพาะกลุ่ม เฉพาะสาขา เฉพาะเรื่อง ก็ย่อมมีความเป็นไปได้ เพื่อการพัฒนาความกลมกลืนไปพร้อมกัน แต่หัวใจต้องไม่ละทิ้งหลังล้มล้างบูรณาการ ที่มีคน มีชุมชน มีธรรมชาติสิ่งแวดล้อมผสมผสานอยู่เป็นหนึ่งเดียว

ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ร้อยปีเศษแล้วที่ Adam Smith เขียนหนังสือ “The Wealth of Nations” (โภคทรัพย์ของชาติ) อัดัม สมิท ตระหนักในโลก กิเลสตัณหา ราคะของมนุษย์ เข้าใจมือที่มองไม่เห็น เข้าใจกลไกของตลาด เขาผลักดันให้ใช้กลไกเหล่านี้เพื่อพัฒนาทุนนิยมที่ไม่รู้จักพอแล้ว ทุนนิยมที่ไม่รู้จักพอหรือ Surplus Capitalism ก็เติบโตทำลายล้างวัฒนธรรม ความดีงาม ชุมชน ครอบครัว ผลักดันกระแสโลกาภิวัตน์ให้อยู่เหนือสิ่งอื่นใดในโลกนี้ มาจนถึงวันนี้ ปัญหาจึงตามมาว่า แล้วเราจะคัดหางเสือให้ทุนนิยมไม่รู้จักพอพัฒนาไปสู่ทุนนิยมยั่งยืน ทุนนิยมพอเพียง รู้จักพอ ทุนนิยมและธุรกิจเชิงจริยธรรมคุณธรรมได้อย่างไร

โลกใบนี้กำลังพัฒนาศิลปวัฒนธรรมที่เป็นคุณค่า พัฒนาให้เป็นมูลค่า พัฒนาฉาบฉวยตื้นเขินเพียงเพื่อการท่องเที่ยว กระทั่งที่ดูแลทางด้านวัฒนธรรมกับกระบวนที่ดูแลทางการท่องเที่ยว ใครจะแพ้ ใครจะชนะ หรือจะจับมือกันพัฒนาความฉาบฉวยตื้นเขินนั้น จีนทำงานเชิงรุกมาก พัฒนาอุตสาหกรรมวัฒนธรรม “Cultural Industry” เข้มแข็งรุนแรงจนวัฒนธรรมและชาวบ้านกลายเป็น

สินค้าไปเรียบร้อยแล้ว เมดอินไทยแลนด์ก็กำลังเดินทางไปในเส้นทางนั้นด้วยเช่นกัน

เราต้องแยกการท่องเที่ยวขยะ (Junk Tourism) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Tourism) การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (Eco-Tourism) และอื่นๆ ให้จงดี เราอาจจะต้องคัดกรองนักท่องเที่ยว จำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวเหมือนภูฏานด้วยกระมัง มิใช่เพื่อคั่งอยู่เพียงจำนวนและรายได้เข้าประเทศเพียงเท่านั้น

ชาวประมงผู้ต่ำต้อยยากไร้และพอเพียงคนหนึ่งกลับจากหาปลาในท้องทะเล ก็จอดเรือประมงเกยตื้นริมชายฝั่ง สูดยาเส้นเอกเซนกฟิงเรืออยู่ เศรษฐีจากกรุงเทพมหานครครอบครัวไปพักผ่อนชายทะเล เดินผ่านไปพอดี ก็ถามชาวประมงคนนั้นด้วยอารมณ์ดีว่า

“ลุงไม่ออกไปหาปลาอีกหรือ”

ชาวประมงตอบว่า “ได้ปลามาพอแล้ว”

เศรษฐี “ทำไมไม่หาเพิ่มหลายๆ ละ”

ชาวประมง “หามามากทำไม”

เศรษฐี “จะได้เอาไปขายร่ำรวย ร่ำรวยแล้วสบายเหมือนผมอย่างไงล่ะ”

ชาวประมงตอบงๆ **“แล้วข้าไม่สบายหรือไม่”**

นิทานเรื่องนี้ก็เป็นผลกระทบจากปิศาจแห่งความร่ำรวยของ อัดัม สมิท กระมัง

นิทานอีกเรื่องหนึ่ง ไม่ทราบจะเกี่ยวกันหรือไม่ พยายามให้เกี่ยวก็แล้วกัน ความว่า ในกาลครั้งหนึ่ง มีครอบครัวชายป่าที่ยากไร้ มีลูกชายคนเดียวมีชีวิตอยู่ด้วยความยากไร้ ตัวพ่อทำงานหนัก ไร้อภัยไข้เจ็บ เสียชีวิตลง แม่เลี้ยงลูกชายจนเติบโตใหญ่ แม่แก่เฒ่าลง ป่วยไข้และเป็นอัมพาต ลูกชายต้องทำงานเลี้ยงดูแม่ พาไปหาหมอเสียค่ารักษาพยาบาลมากมาย แปลว่าความเจริญโลกสมัยใหม่กำลังก้าวเข้ามาถึงแล้ว แม้จะรักแม่แต่มือที่มองไม่เห็นของอัดัม สมิท เอื้อมมาถึงเรียบร้อยแล้ว ด้วยความยากจนแสนสาหัสหน้าหน้า เขาตัดสินใจจะพาแม่ไปทิ้งในป่า ระหว่างที่อุ้มแม่เดินทางเข้าไปในป่านั้น เขาเองก็น้ำตานองหน้าไปตลอดทาง แม่เองก็เจ็บปวดลึกล้ำมาก ท่านหักกิ่งไม้ทิ้งไปตลอดทาง เมื่อลูกชายเข้ามาในป่าลึกจนเชื่อมั่นว่า แม่ไม่สามารถจะออกจากป่าได้แล้ว จึงวางแม่ลงบนโขดหิน ร้องไห้และรีบ

หันหลังกลับไปเสียให้พ้น ก่อนลูกจะจากแม่ไป แม่บอกลูกเสียงสั้นเครือว่า

**“ลูก เดินกลับไปตามกิ่งไม้ที่แม่หักทิ้งไว้
เดี๋ยวลูกจะหลงทาง”**

นิทานเรื่องนี้ น่าจะเล่าวันแม่หรือทุกคนที่มีลูก เล่าให้ลูกฟัง

สังคมไทยวันนี้เปลี่ยนแปลงไปมาก เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว สังคมสมัยใหม่ สังคมโลกาภิวัตน์กำลังทำลายศิลปวัฒนธรรม ชุมชน ระบบครอบครัว อัตลักษณ์เฉพาะตัวของท้องถิ่น ชุมชน อย่างเลือนลาง เราเดินทางไปแพร่ อุบลราชธานี ยะลา เรากินโอเลี้ยงรสชาติเดียวกัน โอเลี้ยงจากขวดจากนายทุนกรุงเทพมหานคร แกงส้ม ที่มีเสน่ห์ก็ด้วยเสน่ห์ปลายจวักของคุณย่า คุณยาย คุณป้า น้าอา ทุกท้องถิ่นที่ปรุงด้วยจิตสำนึก ด้วย ความรักความผูกพันของตนเองที่มีต่อครอบครัว มีต่อแขก ไม่ต้องชั่งตวงเป็นช้อน เป็นกรัม เป็นออนซ์ ความรักความผูกพัน เสน่ห์และความหลากหลาย เหล่านั้นกระมัง คือ ความหลากหลายของวัฒนธรรม ลักษณะเฉพาะของครอบครัว ของชุมชน คือ ศิลปะ การปรุงอาหาร คือ ความเป็นไทย “Very Thai”

สังคมหลังสมัยใหม่ “Postmodern Society” หลังตะวันตก “Postwestern Society” วันนี้เรากำลังโยนหาสิ่งที่สูญหายไป โยนหาอดีต โยนหา ศิลปวัฒนธรรม ความเป็นครอบครัว ความเป็นไทย ความเป็นอัตลักษณ์ ความเป็นธรรมชาติ ฯลฯ เพื่อ ต่อสู้กับความเป็นโลกาภิวัตน์ ความเป็นตะวันตก ความเป็นทาสฝรั่ง กระแสตะวันออก จีน ญี่ปุ่น เกาหลี กำลังมาแรง เราศึกษาตะวันตกเพื่อเป็นนาย ตะวันตกไม่ใช่เป็นทาสตะวันตก เราต้องศึกษาค้นคว้า เราต้องวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ทุกเรื่อง เพื่อให้ ดิดดิน ตีนตีดดิน **“ภูมิปัญญา”** แปลว่า ปัญญาติด ดิน **“ภูมิ”** แปลว่า **ดิน** ในอดีตเราจำชีปากของครู อาจารย์ตะวันตก หนังสือตำราตะวันตก นำมาใช้ สอน นำมาใช้ตลอดชีวิตของเรา วันนี้ต้องไม่ใช่

เรากำลังโยนหาอดีต เรากำลังผจญอดีต- ปัจจุบัน-อนาคตเข้าด้วยกัน เรากำลังผจญกระแส โลกาภิวัตน์กับกระแสตะวันออก กระแสไทย กระแส ชุมชน เรากำลังพยายามผจญวัตถุ และจิตวิญญาณ วัตรธรรมและนามธรรม ผู้สูงอายุกำลังหันไปหาผ้าไทย

วิปัสณากรรมฐาน คนรุ่นใหม่แต่งกายเอาข้างในไว้ข้าง นอก เอาข้างนอกเข้าไปไว้ข้างใน ร้านขายของเก่า ศิลปวัตถุ ภูมิปัญญาวัตถุกำลังขยายบทบาท เรากำลังก่อสร้างบ้านดิน เรามีพิชชารสไทย แยมเบอร์เกอร์รสไทย ใส่สติปรด อาหารทะเล ไบเกอร์เพรา พริก กะปิ หอม กระเทียม ปลา ร้า กาแฟโบราณกำลังขายดี กาแฟชงถุงผ้า ถุงเท้า ถุงเท้าไม่ได้ซัก สกุนมาก หรือมันจะเป็นเพียงแพชั่น

ตลาดอัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ที่เป็น ตัวอย่างของชุมชนเข้มแข็ง มีภูมิปัญญาจากราชการ **พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย** เรามี พิพิธภัณฑที่ที่มีผู้ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายแด่ **สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี** แต่ก็ต้องระวังความโลภของพ่อค้าแม่ขายและหึงห้อย ที่กำลังจะสูญพันธุ์ หรือจะใช้หลอดไฟเล็ก ๆ ระบายยับไปประดับแทน เรามีชุมชน **ตลาดร้อยปี สามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี** ที่เข้มแข็งมาก ต่อต้าน มังกรกำลังมีปัญหาพ่อค้าแม่ขายต่างถิ่น พ่อค้าแม่ ขายจากกรุงเทพมหานคร เอาเงินต่อเงิน ระวังเรากำลังจะกลืนกินกันเอง จังหวัดสุพรรณบุรี มีหมู่บ้าน ควายของภาคเอกชน เราต้องสอนคนทำนาด้วย แรงงานควาย สอนควายทำนา โรงเรียนกาสรกสิวิทย์ ที่จังหวัดสระแก้ว ของ**พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี** ทรงมีพระราชดำรัสว่า “ควายวันนี้ทำนาไม่เป็น เป็น อย่างเดียวเป็นลูกขึ้น” เราต้องสอนทั้งคนและควาย ทำนา ช้างกำลังจะสูญพันธุ์ ควายกำลังจะสูญพันธุ์ แต่หมี่แพนดามีแรงกระแสนิยมของจีน กระแสสื่อ ขยายข่าว เราก็กำลังเสียค่าไปรษณีย์บัตรกันไปทั้ง เมือง ขอบคุณคุณลุงที่พระนครศรีอยุธยา ที่ระบายสี ช้างให้เหมือนหมี่แพนด้าติดหูคนทั้งประเทศ

เรามีแหล่งเรียนรู้ พิพิธภัณฑที่ พิพิธภัณฑที่ท้องถิ่น ในชุมชน วัด บ้าน บ้านภูมิปัญญา ทั่วประเทศ พันกว่าแห่ง อาจโชคดีที่ภาครัฐไม่ค่อยสนับสนุนเรื่องนี้ เรามีพิพิธภัณฑที่ท้องถิ่น บางรัก กทม. ของท่าน อาจารย์วรภาพร สุรวดี มีพิพิธภัณฑที่ท้องถิ่นจำทวี จังหวัดพิษณุโลก มีพิพิธภัณฑที่สารพัดสิ่ง สรรพสิ่ง ของคุณเอนก นาวิกมูล มีหอภาพยนตร์ ของคุณโดม สุขวงศ์ มีพิพิธภัณฑที่หุ่นขี้ผึ้งไทย และอีกมากมาย เหล่านี้คือความพยายามของผู้คนที่มีความจิตสำนึกใน

ศิลปวัฒนธรรมอย่างแท้จริง

มศว มีแหล่งเรียนรู้ที่เป็นหอจดหมายเหตุและหอสะสมศิลปกรรมของคณะศิลปกรรมศาสตร์ แหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาชนที่ โรงเรียนสาธิต มศว ประสานมิตร (ฝ่ายประถมศึกษา) ที่ประสานมิตรมีหอจดหมายเหตุ กำลังดำเนินการศูนย์ศิลปกรรมแห่งประเทศไทย ที่บูรณาการศิลปวัฒนธรรม บูรณาการศิลปกรรมทุกสาขา กำลังดำเนินการอุทยานไซเบอร์และวิทยาศาสตร์ “Cyber and Science Park” ที่ลานอโศกมนตรี กำลังดำเนินการพิพิธภัณฑ์ภูมิปัญญาไทย “เรือน ๓ หูลกระหม่อมแก้ว” เรือนไทยชุด ๑ ใหญ่สุด ออกแบบโดยศิลปินแห่งชาติ ท่านอาจารย์ภิญโญ สุวรรณคีรี ภูมิปัญญาไทย ๑ กลุ่มด้วยกัน กำลังดำเนินการแหล่งเรียนรู้ เกี่ยวกับชุมชน แกลลอรีฟฤตศาสตร์ สุญตสถาน และการทำนา และที่สำคัญเรามีวิทยาลัยโพธิวิชชาลัยที่แปลงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของ **พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว** มาสู่ภาคปฏิบัติบัณฑิตคืนถิ่น เศรษฐกิจพอเพียง รักษาชุมชน รักษาความเป็นไทย รักษาศิลปวัฒนธรรม แต่เป็นคนก้าวหน้าทันสมัยที่หมุนไปกับใบนี้ได้

มหาวิทยาลัยต้องเป็นของสังคม เป็นของชุมชน เป็นแหล่งเรียนรู้ เป็นอุทยานการเรียนรู้ทุกด้าน รวมทั้งศิลปวัฒนธรรม ไปพร้อมกับการสร้างองค์ความรู้ การผลิตบัณฑิต และการบริการวิชาการ ไม่ใช่ทหารเป็นมิตรของประชาชนแต่ “**เขตทหารห้ามเข้า**”

ศาสตร์และศิลป์ หยิน-หยาง ศักยภาพของสมองซีกซ้าย-ขวา เป็นเรื่องเดียวกัน ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิทยาศาสตร์ สุขภาพ สังคม การเมือง ธุรกิจ ก็สามารถเติบโตไปพร้อมกับความชอบธรรม คุณธรรม คุณค่า และศิลปวัฒนธรรม ศิลปวัฒนธรรม ที่ประณีตบรรจงงดงาม เอื้ออาทร อยู่ในสมอง ในการเรียนรู้ในพฤติกรรมของพวกเราทุกคนได้ จะยกเว้นก็เพียงเราบอดใบ้ มองโลกในมุมแคบ หรือเป็นคนเห็นแก่ตัวเกินไปเท่านั้น

เราลองดูต้นแบบสองพระองค์ **พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี** ที่พร้อมทั้งศาสตร์-

ศิลป์ หยิน-หยาง สมองซ้าย-ขวา กล่าวถึง “**ศิลปวัฒนธรรม**” ย่อมเป็นหนึ่งในสองรองใครในโลกนี้ วิศวกรรมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ ทุกศาสตร์ ลองดูลีโอนาร์โด ดา วินชี ที่เป็นศิลปิน เป็นครูของวิทยาศาสตร์สุขภาพ กายวิภาคศาสตร์ เป็นครูของวิศวกรรมศาสตร์ ประดิษฐ์กรรมมากมาย ลองดู อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ ไม่ต้องพูดถึงทางด้านวิทยาศาสตร์ ไอน์สไตน์ ชื่นชมศิลปะ ตระหนักในศาสนา ศาสนาพุทธ และเป็นนักไวโอลินชั้นเยี่ยม และอีกมากมาย

เรานำตั้งคำถามว่า การศึกษาไทยกำลังร่วมทำลายความเป็นมนุษย์ ทำลายศิลปวัฒนธรรม ทำลายความเป็นชุมชน การศึกษาไทยปฏิรูปอะไร ปฏิรูปเปลือก ครั้งแล้วครั้งเล่า ปฏิรูปไปพร้อมกับการผลักดันทุนนิยมที่ไม่รู้จักพอ ผลักดัน “The Wealth of Nations” ของอดัม สมิธ ไม่ตอบสนองความเจริญงอกงามของศิลปวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่แท้จริงหรืออย่างไร เราจะต้องร่วมกันตอบคำถาม ไม่ยอมจำนน และก้าวไปข้างหน้าให้ได้

ชีวิต วิถีธรรม และศิลปวัฒนธรรม ย่อมเป็นสิ่งเดียวกัน คุณตาคนหนึ่งที่ชอบบท ว้างจากการทำนา หาลา หาดัก ยามว่างก็เอาออกเอาใจคุณยาย ทำกระต่ายขูดมะพร้าวให้คุณยาย มีเวลาว่างก็เลยแกะท่อนไม้เป็นรูปกระต่าย รูปเต่า รูปคน สวยงามบ้าง ตลกบ้าง ออกทะเลบ้าง ก็ไม่เป็นไร เอาแผ่นเหล็กทำเป็นซี่หรือฟิงแหลมสำหรับขูดมะพร้าว ประกอบกันเข้าเป็นกระต่ายขูดมะพร้าวชิ้นเดียวในโลก ไปดูกระต่ายขูดมะพร้าวนับร้อยทั้งดงมเหลือกินที่สถาบันทักษิณคดีศึกษามหาวิทยาลัยทักษิณ เดิมเครือญาติกับ มศว คุณตารักหลานทำงานหนังสือดี ให้หลานขายตัวน้อยๆ ไว้ผมแกะ กำลังชุกชุน เอาไม้ต้นฝรั่งที่แข็งและเหนียว แกะเป็นรูปต่างๆ บางทีก็แกะเป็นรูปไข่และเก็บไว้เอง คุณยายสอนคุณแม่ว่า อยากจะกินแกงทั้งปี แกงเสร็จก็เอาไปแจกญาติพี่น้อง เพื่อนบ้าน เราก็ได้กินแกงทั้งปี ในกรุงเทพมหานครก็ทำได้ ต้องเริ่มที่เรา อย่าเพียงแต่ว่าคนอื่น คุณยายทำอาหารให้คุณตา ให้ลูกหลานก็ทำด้วยใจ ด้วยจิตวิญญาณ ด้วยความรักและความผูกพันยิ่ง สังคมภูมิปัญญาสืบทอดกันมาจนเรารู้ว่า ชูบหน่อไม่ต้องใส่ใบย่านางเพื่อแก้พิษบางอย่าง

หอยนางลมต้องกินกับกระถินแล้วจะรสหวาน
แกงอ่อมปลาตุ๋นต้องใส่ใบยอสดเคี้ยว แกงเหลืองชาวใต้
ต้องใส่ขมิ้น ฯลฯ นั่นแหละเสน่ห์ปลายจวัก

บ้านหม้อที่จังหวัดมหาสารคาม ผู้ชายต้อง
ขุดดิน ตัดกิ่งไม้ เฝ้าหม้อดิน ขนหม้อดินไปขายใน
แดนไกล ไม่มีเวลาปั้นหม้อดิน บ้านหม้อดินไม่เก่ง
จึงต้องทำหน้าที่เลี้ยงลูก ผู้หญิง ภรรยา แม่บ้าน
เสร็จจากทำครัว หาอาหารให้ลูก ต้องรีบไปปั้นหม้อดิน
ทำมาก ประสพการณ์มาก ฝีมือดีมาก สวยงามมาก
เมื่อประสพการณ์มากก็สามารถสร้างสรรค์สิ่งต่างๆ
ได้มากขึ้น ต่างแบ่งงานกัน ทำตามเงื่อนไขของการ
ดำรงชีวิตอย่างงดงาม **“ชีวิต วิถีธรรม และ
ศิลปวัฒนธรรม”** จึงเป็นสิ่งเดียวกัน ไม่ต้องเรียกร้อง
สิทธิเสรีภาพ ความเท่าเทียมระหว่างเพศชาย-เพศ
หญิง เรียกร้องสิทธิสตรีให้เสียเวลา

หลักพุทธธรรมบทหนึ่ง **“อิทธิบาท 4”**
รากฐานแห่งพลัง รากฐานแห่งอิทธิพล รากฐานแห่ง
ความสำเร็จ ซึ่งเป็นหนึ่งในวิถีธรรมของพุทธธรรม
จันทะ ความพึงพอใจในสิ่งที่เป็นอย่างอยู่ ดำรงอยู่ บ้าน
องค์กร ครอบครัว ความรักดีต่อกัน วิริยะ
ความพากเพียร มุ่งมั่น กัดติติ สุนัขพันธุ์บางแก้ว

พิษณุโลก เอาจริงตลอดชีวิต **จิตตะ** ทำด้วยจิต
ทำด้วยใจ ด้วยโยนิโสมนสิการ ทุกสิ่งทุกอย่างก็ล้วน
สำเร็จสมประสงค์ **วิมังสา** ตรวจสอบตัวเราเอง
ตรวจสอบงาน ตรวจสอบพฤติกรรม ด้วยปัญญา
ตรวจสอบแล้ว บกพร่องผิดทาง ไม่ชอบธรรม
ก็ปรับปรุงเสีย เปลี่ยนแปลงเสีย เริ่มต้นชีวิตใหม่
วิถีธรรมและอิทธิบาท 4 ก็อาจจะส่งผลไปสู่กระบวนการ
การธรรมาภิบาลหรือ **Good Governance** กระแส
ตะวันตกด้วยเช่นกัน ถูกต้องชอบธรรม โปร่งใส
ตรวจสอบได้ มีส่วนร่วมรับผิดชอบ กิวิธธรรมนั้น
แหละ เพียงแต่เรามีวิถีธรรม เรามีวิถีไทย แล้วเรา
ประพฤติกปฏิบัติในชีวิต ในองค์กร ในมหาวิทยาลัย
กันหรือไม่

ชาวทิเบตพูดถึงความสุข แต่เราอาจจะ
ประยุกต์คำพูดของชาวทิเบตเสียใหม่ว่า

**“ถ้าเราจะรื้อศิลปวัฒนธรรมเพื่อพัฒนา
คุณภาพชีวิต รื้อความหวังจากผู้อื่น จากรัฐบาล
จากกระทรวงวัฒนธรรม ก็อาจเหมือนเรานั่งรอ
แสงแดดยามเช้าอยู่ในถ้ำ โดยที่ถ้ำนั้นหันหน้าไป
ทางทิศเหนือ”** ก็ได้

สวัสดิ์ครับ

บทความวิชาการ : ปาฐกถาำจากการประชุมวิชาการและวิจัยด้านศิลปวัฒนธรรมแห่งชาติ ครั้งที่ 1
กลุ่มเสวนาศิลปวัฒนธรรม (Art and Culture Forum) ที่ประชุมอธิการบดีแห่งประเทศไทย
(ทปอ.) วันที่ 21-22 สิงหาคม 2552 ณ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

